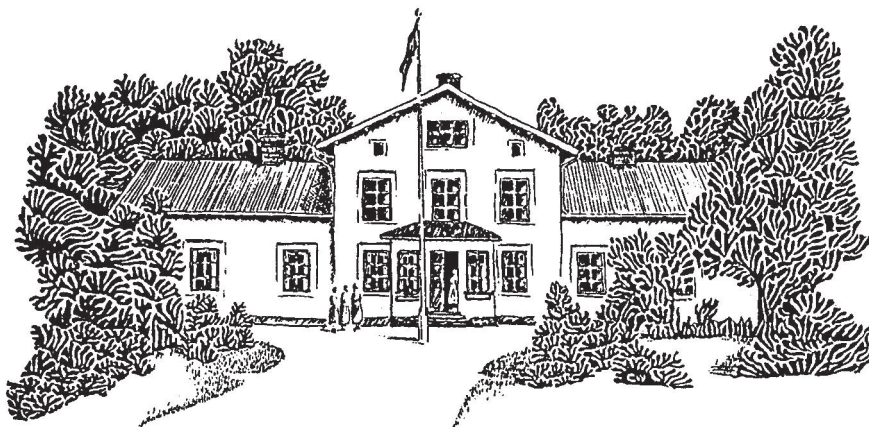

DIALOGEN FORTSÄTTER

VISDOMSÅLDERN

och andra texter

av Honorine Hermelin

Kulturföreningen Fogelstad

Småskrift nr 9, bilaga till medlemsblad nr 49, december 2009

Kulturföreningen Fogelstad ger ut småskrifter med intressanta texter som kan vara svåra att få tag i på annat sätt. Det här är den nionde småskriften.

Tidigare utgivna är:

Kursprotokoll från sommarkursen 1929 vid Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad (2001)

Ebba Holgersson om medborgarskap i teori och praktik (2002)

Fogelstadtankar (2003)

Räck mej din hand syster, Herta Wirén om Fogelstad och Yvonne Gröning om Herta Wirén (2004)

Kulturföreningen Fogelstad 1995 – 2005, Fogelstad Rediviva, det återuppståndna Fogelstad (2005)

De hemliga rollerna. Ett otidsenligt försök att fånga en glimt av ”den mänskliga faktorn” i vår livssituation av Honorine Hermelin Grønbech (2006)

Till erinran av Doktor Ada Nilsson, faksimil av Fogelstadförbundets minnesskrift från 1964 (2007)

Tidevarvet, en historisk bakgrund och introduktion av Gunilla Domellöf (2008)

Kulturföreningen Fogelstad
Holmbergss Tryckeri, Katrineholm 2009
Omslagsbild: Kvinnliga Medborgarskolan vid Fogelstad. Teckning av Clara Waller

Småskrift nr 9

VISDOMSÅLDERN

och andra texter
av Honorine Hermelin

Bilaga till medlemsblad

FÖRORD

Honorine Hermelin Grönbech var i hög grad en ordets människa. Hennes föreläsningar fängslade åhörarna och öppnade för dem nya livsområden att utforska och inspireras av. Hennes formuleringar var ofta pregnanta, ägnade att minnas.

”I demokratins väsen ligger något av detta att uppfatta och erkänna det ovanliga hos de vanliga människorna och låta det komma till sin rätt.”

”Säg vad du verkligen tycker, men tyck inte på förhand något om någon, förrän du verkligen fått kännedom. Hela vår samvaro är ofta bunden av förutfattade meningar.”

Men hon har skrivit ganska lite – bara ett par tre böcker och för övrigt mest artiklar. Anledningen förstås att hon i stället för att skriva hela tiden undervisade, föreläste, verkade som lärare, skolledare och politisk inspiratör och markarbetare.

Desto angelägnare känns det att ta tillvara det hon ändå skrev och hålla det tillgängligt för nya läsare. Kulturföreningen har nytryckt förr och överlämnar här till medlemmarna ytterligare några av hennes texter, flera av dem hämtade från Fogelstadförbundets skrifter.

Styrelsen för Kulturföreningen Fogelstad

Innehåll

Förord	5
Visdomsåldern	7
Idag	16
Vårt ansvar i dagens historia	17
Kampen om människan	23
Livsglädje	27
Detta ofattliga	34
Tankar från ett anteckningsblock . . .	37

VISDOMSÅLDERN

ur Fogelstad 1925-75 (1971)

Det var en mycket lärd professor vid Köpenhamns universitet – han hette Vilhelm Grönbech. Han hade ett jättearbete bakom sig som historiker – och även framför sig. Men så sa han – han var då ett par och 70 år: Nu är jag väl ändå så gammal och vis, att jag kan få säga vad jag själv tycker, inte blott vad andra har tänkt och menat och upplevat under århundraden. Och så tog han initiativet till en tidskrift som hette Frie Ord, för att fritt få tala om vad han själv upplevat.

Många blev besvikna för att han skrev så mycket vad vi kunde kalla sagor – fast han skrev också om atombomben. Emellertid – det kom sig så att jag hoppade till vid det där ordet gammal och vis. Det uppkallade många eftertankar. Jag kom ihåg – och skämdes litet över – att jag som lärarinna för många år sedan brukade berätta om spartanerna, hur de skulle göra krigstjänst upp till 60 år – sedan kunde de duga till att sitta på torget som stadens fäder och ”vara visa”. Ja, jag är säker på att jag var litet hånfull mot den där visdomen.

Men jag kom också ihåg vad den märkliga Wienerprofessorn i psykologi, Charlotte Bühler, framhållit att konstnärer – musiker, diktare, målare – ofta gör sina förnämsta skapelser i 60-70-80-årsåldern. Hon berättar också att det ofta visar sig att något som man intensivt hållit på med i sin barndom eller ungdom, men som kanske aldrig kunnat få plats eller andrum under det vuxna livets press, det blommar upp igen i de 60-80-åren!

Hon har några mycket olika exempel. Ett är kompositören Franz Liszt: Som 10-åring komponerade han kyrkomusik, sedan blev hans musikerliv någonting helt annat, tills han uppåt 60-årsåldern vänder åter till sin kyrkomusik. Eller hon ger ett alldeles olika exempel. Det var en ung wienare som var vurmig "alpinist", dvs ville bara klättra i Alperna. Men så blev han ämbetsman – vid 21 år – och förstod och beslöt att det var bäst att höra alldeles upp med de härliga Alperna. Han hade inte tid till det. Men pensionsåldern kom – och se! friskt mod! han blev alpinist som aldrig förr.

Ja, detta och mycket mer samlade sig nu, så att jag plötsligt och alldeles självfallet kom att säga för mig själv: Vidsomsåldern! – naturligtvis. Ålderdomen – kan man tänka sig något så tråkigt – men vidsomsåldern – det kan något vara.

Men är det sant? – Hur kommer det sig? – Kan man förklara det? – Ja, det är lätt att förstå sedan man fått syn på det. Kanske är det för att jag hunnit så långt in i vidsomsåldern som jag upptäckt hur märkliga våra vanliga ord är. Tänk – fått sin syn, så att man ser något som man förut var blind för. Ja, man kan komma att undra om inte de som vi kallar "blinda" i oändligt många fall fått syn på det som vi andra aldrig upptäcker.

Nå, men nu fick jag alltså syn på vad som ligger bakom att det ledsamma ordet ålderdomen borde bytas ut mot det innehållsrika vidsomsåldern. Ty det är visst inget mindre än att hela livets saga blommar upp på ett nytt sätt i den åldern.

Man kan få syn på att i vårt liv kämpar, så att säga, två lika starka makter, lika starka och lika outhärliga. Ty just för att de är motsatta, helt olika varandra, så duger de till att hålla livet friskt – ända in i ålderdomen! Vi kan kalla den ena övningen som ger färdighet, vi kan också kalla den vana eller yrkesskicklighet, det som bär på sin starka rygg det hårda, kanske enformiga dagliga

slitet. Fast vi kunde också säga: det som bär alla goda arbetsdagar i vårt liv.

Den andra makten kan vi inte kalla med något enklare ord än skaparkraften. Detta att vi inom oss kan se – vad som ännu inte finns men kunde göras. Ett konstverk, tänker vi kanske genast, men det kan vara allt hur jag vill ordna dagens göromål – hur jag vill möblera om ett rum – någon jag måste söka upp – något jag måste skriva – till någon. Och det märkliga är att i samma ögonblick jag ser det där som skulle kunna göras – som måste göras – så rinner det upp en ström av energi som inte ger sig förrän det är utfört, det där som jag såg.

Ja, hör nu på det ordet – utfört. Alltså fört ut – ur min inre syn – ut i den obarmhärtiga verkligheten. Lyckat eller misslyckat. Klokt eller dumt, det kan inte hjälpas – ut måste det! Men vart kom jag om jag inte hade mina färdigheter till hands nu. Mina händers vana grepp – att jag kan gå och röra mig – att jag kan skriva – att jag kan tala. För att inte tala om vad en konstnär behöver av färdighet, vunnen genom övning – oavslutlig livslång övning, som kanske ingen annan arbetare kostar på sig.

Vad har nu allt detta med visdomsåldern att göra? Jo – man kan ganska tydligt se att dessa båda motsatta men för varandra lika oundgängliga krafter, de har så att säga sina särskilda extra övningsperioder, när de skall växa sig så starka att de inte skall kunna förkvävas. Men till sist – flyter de samman i visdomsåldern. Däri ligger livets saga ur en viss synpunkt, och den är märkelig nog. Låt oss se på den ett ögonblick, helt schematiskt:

Det finns en övningstid i vårt liv som överträffar alla andra, det är de tre första levnadsåren. Senare kan vi nog träna oss för att vinna färdigheter, men då koncentrerar vi oss på något eller några områden. Men idessa första år gäller det alla, kan

man gott säga: att se, att fästa blicken, urskilja ansikten – ja urskilja alla skiftningar i minspelet hos dessa stora människor runt omkring, lära alla deras humörer – liksom deras sysslor – att gå – att tala ett helt språk – eller två, om det gäller – så som vi sedan aldrig i livet lär oss ett nytt, ett ”främmande” språk. Ja, det blir bara dumt att försöka ge namn på detta oändliga inlärande genom tålig övning – för att nå mästerskapet! Ingenting mindre, då är man färdig.

Färdig, ja – men dessa ”färdigheter” skall vi sedan ha till hands för varje dag hela livet, fast vi egentligen aldrig tänker på det. Och märk väl – i dessa år skulle ingen kunna tvinga ett barn till att hålla ut i sin övning. Det är bara strävan efter mästerskapet, färdigheten, som inifrån tvingar.

Men så kommer chocken – den första trotsåldern, så där mellan två-tre år. Den egna skaparkraften sticker fram sitt jag vill själv! – inte bara som de stora gör – jag vill inte – jag vill själv! Ofta med ilska och gråt över de storas oförstånd och brutala ingripande. Ty man har sett något som man själv vill göra – och det kan ju ingen annan ha sett.

Men det finns en sak som de stora kan. De kan berätta – om den vidare värld som finnes utanför den som jag känner och har erövrat: utanför köket och kammaren och gården eller gatan. Om de bara vill berätta, så nog har jag, fyra-fem-sex-åringen, skaparkraft nog att se vad de talar om så att jag lever det och aldrig glömmer det. Ja, så att jag kan sitta stilla här bredvid eller sedan på en trappa eller stubbe och färdas vart som helst, till vilken tid och vilken värld som helst – i vilket åkdon som helst. Eller kanske jag är den som fått sitta kvar hemma medan de andra får gå bort – men ett tu tre är jag i kungens slott där prinsen med krona på huvudet dansar med mig. – Det är sagoåldern, säger man, och den har ju sin tid.

Men vad betyder den egentligen i livets saga? – Jo, att skaparförmågan här har sin egen suveräna tid när den övar sig, så att den genom hela livet skall orka bräcka vanornas tryck, när det blivit dödande och förödande, orka lyfta upp ur gamla hjulspår där man kört fast. Här – i dessa tidiga år – har den skapande inre synen sin förlovade tid, så att den skall ha sin kraft kvar ända in i visdomsåldern.

Men det är ännu långt kvar till visdomsåldern. Två stora övningstider består sig livet ännu. Först skoltiden, låt oss säga mellan 7-14 år. En härlig övningstid, när man vill räkna alnvis med tal – långt mer än en lärare mäktar rätta – och slå i sig namn och fakta, alla bilmärken, alla avstånd – långt mer än en vuxen hjärna kan rymma. Men sagans kraft dör aldrig. Kan någon berätta en händelse eller ett skeende med sagans bildkraft, så sitter vi alla – unga och gamla – orörliga och hör på. I parentes sagt: Det är förvisso endast den lärare, som kan berätta sagorna om livet på jorden, vi må kalla "ämnet" historia eller geografi eller fysik, matematik eller naturlära, som kan bringa något av detta att sjunka och slå rot, så att det inte dör utan växer. – Men en frisk och oförskräckt övningstid är oss given i denna första skoltid.

Så kommer den andra chocken, ungdomens brytningstid – den andra trotsåldern: djupare, svårare, mycket långvarigare än den första. Hur oerhörd är den inte – kan aldrig fångas i ord. Närmast kommer den ju med trötthet och med leda vid allt det gamla vanliga – familjen, skolan, t.o.m. syskon och skolkamrater. Under ligger en skygg fråga: vad ska det bli av mitt liv? en fråga som ett barn aldrig kan ställa – det barn man var igår men inte längre är i dag. I dag vet man – fast man tänker det visserligen inte i klara tankar – att mitt liv här i världen det kommer aldrig igen, och svaret på den skygga frågan blir nog ofta – och länge: Det blir aldrig något av mig – jag kan nog inte. Men det som djupast ligger under är den bubblande skaparkraften; den håller på att få

organ för att möta och förmåla sig med livets stora möjligheter, väldiga rikedomar: möten med människor – möten med naturen – möten med konsten i en eller många former – och sist men inte minst: möten med ett arbete, i vilket jag kan dyka ned så att jag varken räknar tider eller stunder. Man vet också – behöver inte tänka det – att jag kan skaffa mig vilka behövliga färdigheter som helst. Det gäller ju bara tålamod. Men jag vill använda dem på mitt sätt! Jag kan ju bli vad som helst – författare – målare – skådespelare – statsman – byggmästare – uppfinnare. Och så skall jag sitta här i skolan, som bara letar efter vad jag inte kan och ger mig betyg därefter, och på betygen skall bero vad jag får bli – inte vad jag kan och vill bli!

Det är nog inte omotiverat att – som romarna – räkna ungdomsåldern ända upp mot 30 år. Så länge räcker tydligen den hårda brottningen mellan allt jag kunde bli och detta att bli instuvad i en mer eller mindre trång yrkesplats – där ”man skall sitta hela livet.” Låt oss unna alla ungdomar att vid sidan av sin yrkesutbildning få bli goda amatörer på något eller några områden, oss alla till glädje och inte minst till glädje för dem själva under hela livet, och kanske särskilt i Visdomsåldern.

Men så är man då inne i ”medelåldern” – ett verkligt tråkigt namn på en fin tid. Som om den bara väntade på ålderdomen! Låt oss hellre säga ”mognadsåldern”, så där mellan 28 och 45-50 år. Dess stora gåva är ju att tålmodigt och uthålligt göra det arbete som är mitt, brukande mina händer och min hjärna och min skaparkraft – med ett ord: min yrkesskicklighet, såsom en bland de tusende andra. Skaparkraften finns nog med, det märker jag bäst på de dagar och stunder när den sviker. Annars gör den undret, att göra varje morgon ny. Den lyser fram i den kanske omedvetna lusten att få gripa sig an med det som man verkligen kan.

Men så kommer en tid – det är inte jag, utan den märkvärdige

gamle Goethe, som kallat den för den nya ungdomstiden – så där upp emot 50-årsåldern. Det börjar med misströstan, liksom i den första ungdomen. Då tänkte man: det blir nog aldrig, något av mig. Nu tänker man: det blev aldrig något, inte vad jag tänkt. Och det blir kanske några tunga år i arbete, i mänskliga sammanhang – skilsmäsoår i olika bemärkelser. Men man kommer ut – kanske för att göra sitt gamla arbete på ett nytt sätt, kanske för att bryta upp till något helt annorlunda som man har mognat till. Och nu kommer jag med Goethe igen. Tänk han säger: Ge akt på de unga som har mycket lekar för sig, som låter sin fantasi spela och handla i ungdomsåren – de duger, när de kommer i den nya ungdomstiden i 50-årsåldern, då duger de att förändra världen på något sätt!

Och så leder denna nya ungdomsålder ganska omärkligt in i visdomsåldern. Vad betyder det? Ja, det betyder ju att Liszt börjar komponera kyrkomusik, som han glömt bort i snart 50 år – och att den där ämbetsmannen i Wien börjar klättra i Alperna igen – och det betyder att nu kommer Haydns och Verdis och Helene Schierbecks mest och bäst produktiva år. – Och Siri Derkert – inte bara hennes mest produktiva år som målare och skulptör, men hon arbetar fram en ny konststart, övar upp sig själv i ett förut oprövat, tungt kroppsarbete – för att göra sina hällristningar i underjorden. Och Elsa Björkman-Goldschmidt, som började skriva böcker först i den nya ungdomsåldern vid ungefär 50 år, hon skriver sina bästa, avgjort bästa, vid 60 och 70.

Men visdomsåldern betyder väl också något för alla oss vanliga människor som hunnit så långt. – Nu har jag kommit ihåg hur jag för några år sedan for i bil med en indiska, hon var inget mindre än chef för det stora Indiens skolväsen. Vi for mellan mitt hem i Södermanland och Åsa Folkhögskola, som hon ville lära känna. Då kom vi förbi en stor byggnad bakom Floda kyrka och hon undrade om det var en skola. Nej, sa jag, det är ett ålder-

domshem. – Då blev hon alldeles till sig, upprörd. Det är ju något förfärligt här i Västerlandet, för hon ut, att man överallt råkar på ålderdomshem! Hur kan ni göra så! Vi behöver ju de gamla – för barnen – för de unga – vem skall de annars hålla sig till! Kom ihåg, sa hon till sist, att Ni alltid talar om detta när Ni håller ett föredrag. Det har jag inte gjort – alltid.

Men jag har kommit ihåg bl.a. Selma Lagerlöfs farmor, hon som alltid fanns, som satt i sitt soffhörn i den lilla smala kökskammaren. Hon dog när Selma var fem år. Men det var nog att till ett barn skänka en sagovärld som kunde gro och växa tills den obehindrat gick runt världen. Och från Laxness, när han fick Nobelpriset, kom det med klara ord: Det är ju egentligen min gamla farmor som skulle haft det – det är hon som berättat de stora sagorna.

Ja, Visdomsåldern, den kunde – borde! – på en gång ha tålmodet, som i den allra första barndomstiden, att med envist glatt mod ta på sig nödvändigt enformigt arbete, men också att sitta stilla och finnas till hands – för ett barn som vill höra en saga, för en ungdom, tjurig och inbunden i sin tunga misströstan inför livets möjligheter, eller finnas till för den betungade ”medelåldern” som behöver ett handtag – ja, för man är ju på nytt både barn och ungdom och tränad i en lång mognadsålder. Men visdomsåldern har också tid och rätt att träna upp nya färdigheter och att föra ut i livet sina egna påhitt, det som leker oss i hågen – kanske sedan många år – kanske alldeles nyfött. Därför, tycker jag, borde alla ungdomsgårdar förvandlas till Alla åldrars hus, så som Hemgårdarna är. Tålmod å ena sidan och nyskaparkraften å den andra, samhörigheten med alla åldrar och den egna erfarenhetens krav, allt hör samman i de samlade åren. Och så låt oss komma ihåg, att på någon punkt – då och då – har vi rätt att stå för detta: Nu är jag så gammal och vis att jag får säga vad jag själv tycker.

Belönad kulturgärning 1971

*Svenska Akademin har tilldelat rektor Honorine Hermelin Grönbech ett anslag ur den så kallade Allmänna fonden. Belöningar ur denna fond utgår till personer inom landets kulturliv, som Akademien av olika anledningar finner förtjänata därav.
C.H.*

I DAG

Fogelstadförbundet mars 1974

Årtusende efter årtusende skall rulla fram, innan ordet blir sagt, det lösenord som skall skilja den "förhistoriska tidens" omätliga vidder från den korta stump, som vi kallar historisk tid!

I dag! Det är lösenordet. I dag måste fröna sås ut, ty i morgon kommer regnet. Då måste de vara i jorden. I dag måste skörden bärgas in, ty i morgon kommer frosten. I dag måste en damm sätas för flodens fruktbringande vatten, ty i morgon har det redan sjunkit. I dag måste jag skriva upp min sista vilja, ty i morgon är jag död!

Genom den historiska tidens många dagar, och genom en tung, tidlös massa också där, skär ett "i dag" igenom som en blixtn från himmelen. Vi har läst det i Lukasevangeliets adventstext. I dag – är detta ord fullbordat: frihet för de fångna, syn för de blinda, glädje för de fattiga, frihet för de förtryckta.

Mycket har vi tänkt och förstått och upptäckt och uppfunnit sedan dess, men att detta är sagt till människor som vi, på denna jord och med sitt "i dag är det fullbordat", det är vårt adelsbrev.

Så mycket vet vi, att vår gång blir upprätt och vårt öga klart var gång ett i d a g skär igenom i vårt liv – det må vara inför ett dagsverke eller det medvetna steget in i ett nytt skede.

Införd i Tidevarvet vid nyåret 1927 som femte spalt bredvid en etsning av den upprätta människan och en dikt av Harriet Löwenhjem.

VÅRT ANSVAR I DAGENS HISTORIA

Ur ett föredrag 1952

Historien av idag, vad handlar den om? – Den handlar om ett stort inbördeskrig, som sträcker sig runt jorden.

Från alla tider talar historien till oss ett inträngande varnande språk och säger, att inbördeskrig är det farligaste, det svårast bilagda och det skoningslösaste av alla krig. När parterna står varandra så nära att de egentligen borde vara knutna samman med fina, känsliga, mänskliga band, men i stället blivit varandras fiender, då blir kriget ett utrotningskrig, ett skoningslöst kättdkrig.

Världen är numera så nära sammanbunden med den andliga och materiella samfärdselns många trådar, att inbördeskrigets blodiga och hatfyllda spricka kan löpa som en blixst runt jordklotet och därtill förgrena sig in i alla förhållanden, in i vår ekonomi likaväl som in i våra tankar och omdömen och in i vårt hjärta. Överallt, också i vårt hörn av världen, skapas förhållanden över vilka står skrivet: I krig är allt tillåtet. Det finns knappast någon plats där vi får andas ut i en fredens värld och känna att dess stilla växt råder, ingenstans där vi riktigt kan hämta krafter till dagens strid i det som vi kallar fredens välsignelse.

I krig är allt tillåtet – det betyder för det första att militära synpunkter får göra sig gällande framför alla andra. Och detta betyder i sin tur att sådant blir självklart berättigat, som i den fredliga världen är skam och brott, lögn och bedrägeri, förstörelse av människors yttersta nödvändigheter för livets uppehåll, spioneri

och kontrapioneri, misstänkliggörande på vilka grunder som bäst passar och – vad jag ofta känner som det mest förnedrande när jag möter det hos mig själv: skadeglädje över att ”de andra” har det dåligt, betar sig illa, bereder sin olycka.

Men vad är realiteten bakom detta skeende, som snart inte lämnar en prick av världen i fredens välsignelse? Realiteten är, det måste vi se i ögonen, ett väldigt drama (och drama betyder ju helt enkelt handling) där folk eller folkklasser – färgade folk, primitiva folk, barbariska, ”ociviliserade” folk eller klasser, som förut knappast räknats med inom historien, nu stiger fram på dess världsscen. De säger till sin motspelare, till dem som trott sig behärska historien för alla tider – säger stillsamt eller med den länge samlade bitterhetens hetta: Vi är lika begåvade som ni, vi kan lära oss detsamma som ni har lärt och vi kan lära av er – eller vi kanske inte kan eller inte vill lära av er. Men det finns saker som vi förstår och som är avgörande för vårt handlande, som ni tycks ha glömt eller sakna sinne för. Kanske förstår vi tillvaron på ett bredare sätt än vad ni gör. Ni stormar fram på en egentligen mycket smal autostrada, utan sinne för vad som lever i markerna och skogarna och människoboningarna där bredvid. Vi har en kontakt med det växande och levande livet och vi har en oavvislig känsla för sambandet mellan ord och gärning, som ni tycks sakna. Ni kallar oss bland annat för ”underutvecklade folk”, och vi känner att det betyder att först skall vi bli lika er, västerns folk, innan ni kan erkänna oss som likvärdiga. Men kanske har ni något att lära av oss. Vi vill ta vårt liv i våra egna händer. Det betyder först och främst rätt till vår egen jord och dess rikedomar, och det betyder rätt till den odling, som vuxit upp därur och kan växa upp därur, andligen och lekamligen.

Det är denna väldiga rörelse som går genom vår tids historia, i sanning en revolution med hisnande konsekvenser. Det vill sannolikt nya hjärnvindlingar till i våra västerländska hjärnor, för

att vi verkligen skall fatta vad den innebär. Men vad vi kan se är, att denna revolution mötts på samma sätt som andra större eller mindre revolutioner i världen, av ett djupgående motstånd, en kontrarevolution. Vi kan också uttrycka det så: det är olika historiska vägar, olika ideal och djupt rotade livsformer, som bryter sig mot varandra, som kommit varandra så tätt in på livet, att någon slags uppgörelse måste ske.

Där står vi – mitt i denna uppgörelse, med ett ansvar inför dagens historia, som ingen av oss kan komma undan. Ty i övergångstiden skapas historien, det vill säga avgöranden för framtiden, ur varje samtal, ur varje möte mellan människor, ur varje dags görande och låtande. Men vad kan vi göra?

För det första borde vi göra ett försök att förstå, ett försök att tänka, och tänka på nytt och om igen, ett försök att fatta att alla skeenden har en bakgrund, en historia, och att historien sker också i dag. Om vi därtill skulle försöka att inte tänka i krig, utan i stället tänka i fred – ”i fredens tecken” måste man kanske säga för tydlighetens skull. Det är inte så lätt som det låter – i en tid av allmänt inbördeskrig, där det som en självklar sak lyder från alla håll: ”Stå här! eller: Stå där! men aldrig mitt emellan, då är du en 5:te kolonnare!”

För någon tid sedan hörde jag en mycket allvarlig och beundransvärt öppen hjärtig diskussion, där tungt vägande argument för och emot krigsberedskap och krigsvaksamhet fördes fram, där den ena eller andra partens aggressivitet bedömdes liksom faran av 5:te kolonnare. Plötsligt slog det mig: Men hela denna diskussion, all dess argumentering utgår ju ifrån att man tänker i krig! –Tänkte man i fred, så är ju till exempel 5:te kolonnare ett ingenting, de förvsinner som spöken vid dagsljus. Och jag kom ihåg en upptäckt som jag gjorde någon gång på 30-talet, då det plötsligt började talas om ”fattiga” och ”rika” nationer. Det var de

så kallade axelmakterna: Italien, Tyskland och Japan, som skapade begreppet, och ur det växte kravet på "livsrum". Men så gick det upp för en, att hela kraften i detta begrepp, som höll på att förhäxa världen – ja, hur förhäxar det icke världen i den dag som är! – berodde på att man tänkte i krig. Inför ett stundande eller pågående krig, men endast då, gäller detta med fattiga och rika nationer. Annars kan ju hela världens alla nationer så att säga låna av varandra, i en väldig glad ringdans jorden runt. Alltid finns det något som ett folk har och ett annat saknar, andligen eller lekamligen. Så har ju samfärdselsn och utbytets vägar sedan urminnes tider brutits upp runt hela jorden – så kom en gång för 4000 år sedan bronsen hit upp till Norden från Främre Orienten, och Östersjöns bärnsten till Egypten, för att ta ett enda fattigt exempel ur den oöverskådliga rikedom. Förgiftad och förgiftande blev samfärdseln först när det upptäcktes att värdet av en klump sten eller jord kan stiga till rent svindlande höjd i den mån den i krigets tjänst kan bli mer och mer förödande.

Att tänka i krig, det betyder till exempel att Korea och Formosa och Malacka som strategiska punkter blir viktigare och mera värda än millioner människors liv och lycka, och det betyder att folkförflyttningar, deportationer, upprivande av rättssäkerhetens grund aktas för mindre viktigt än att gränserna säkras. Kanske upprörs vi nordiska folk på ett särskilt sätt inför sådan upprotning, eftersom vi väl hör till jordens mest rotfasta och hemkära – så som det fått uttryck i den svenska grundlagsparagraf, som går tillbaka till 1200-talets så kallade fridslagar: överheten må "ingen i dess hus störa eller störa låta, ingen från ort till annan förvisa".

Ja, men att tänka i fred, vad skulle det innebära? – Plötsligt märker man att det handlar om att få syn på och respektera vars och ens egenart, folkens och människornas, mitt eget folk och dem jag möter närmast på min väg, men också dem som det kanske kostar mig möda och ansträngning att lära förstå, därför

att deras historia och världssyn är så olika mot min. Det är så långt som möjligt ifrån att betyda någon slags utjämning av olikheter, någon slags jordens slätvälling.

För ungefär ett år sedan hände en sak inom världens Förenta Nationer, som borde ha väckt vår eftertanke. Det gällde frågan om att "förbanna" – condemn – Kina som krigsingripare i Korea-kriget. Indiens representant varnade för en sådan handling i ord, som man hade på känn tedde sig överdrivna och en smula löjligen i församlingens och de refererande journalisternas öron. – Vet ni vad ni ämnar göra – så ungefär sade indiern – när ni ställer ett folk utanför den mänskliga samhörigheten? Det är ödesdigert, det är ödesdigert, och må det sägas med allt det eftertryck som jag är mäktig, slutade han. Sverige lade ned sin röst inför detta avgörande, och jag tror att många svenskar drog en lättnadens suck över att så skedde, även om det var en negativ gest. Men en fråga tränger sig fram. Också om vi drog denna lättnadens suck, finns det någon möjlighet för oss att verkligen uppfatta vad som stod på spel och vad som skedde? Vi, som handskas så lätt med ord, också de största, har vi förmåga att förnimma hur ett ord – härvidlag en förbannelse som "niding" eller "paria" – kan drabba ett folk som Indiens eller Kinas eller många, många andra, vilka har kvar känslan av det obrytbara sammanhanget mellan ordet och verkligheten, eller rättare sagt, känslan att ett ord har en tyngd som drar med sig verkligheten, framtiden, historien.

Att tänka i fredens tecken, det betyder motsatsen till skadeglädje, det betyder att unna, vilket ju är det enklaste och närmaste men kanske också det svåraste, att unna liv och växt åt det som är levande, också om det är främmande eller rivaliserande. Det främmande förefaller oss alltid i första hand fientligt - det är därför som det hos alla folk på jorden har utbildats storsinta och okränkbara förhållningsregler gentemot "främlingen", regler vilka hänsynslöst kränkts av "civilisationen".

Det berättades mig en gång att på ön Bali i Indonesien har man inget ord för "tack". Balinesarna säger icke – eller tänker – inför något som till äventyrs givits dem: tack för vad jag fått, utan de svarar med det stolta och djupt mänskliga: Man tager och man giver. Det är så som den stora uppgörelsen på jorden skulle ske, och så som den nu kunde ske, därför att vi i själva verket har större möjligheter än någonsin att kulturellt och historiskt lära känna och förstå andra folk och därmed oss själva. Vi borde kunna lära oss att i belysning från andra håll se både vår egen svaghet och vad vi aktar som våra omistliga ideal, vilka kräver av oss att bli förverkligade, inte i ord utan i handling. Och vi skulle som aldrig förr kunna bli delaktiga av rikedomerna och lyckan och inspirationen i samarbetet med olikartade – ja kanske i samarbetet över huvud taget. Kanske kunde det stora samarbetet i världen bli en inspiration för oss västerns folk att inifrån våra egna förutsättningar övervinna den gråhet och leda, som fräter vårt arbetsliv och därmed vårt förnöjelseliv, och som hotar att ödelägga vår ungdom inför våra ögon, mitt i vår relativa rikedom.

Givande och tagande måste alltid bygga på arbetsglädje och samarbete, i de små närmaste förhållandena och i de stora sammanhangen. Och lika ofrånkomligt måste det byggas på den äkta, djupa, skapande egenarten hos människor och folk. Det är den som gör samarbetet levande, aldrig grått. Och det är den som kan få möjligheter att springa upp i dagens och framtidens historia, som vi på förhand aldrig anat.

✱

KAMPEN OM MÄNNISKAN

Utdrag från ett föredrag i Studentersamfundet i Oslo februari 1954

Finns det något märke, som betecknar människans väsen. ja, det finns. Kanske är det gemensamt för allt som lever, där-om kan vi ändock blott ha aningar. Men att det för människorna finns ett märke som går tvärs igenom alla kulturer som jorden har burit och bär, tvärs över alla breddgrader och gränser, det är tydligt och klart: människorna är skapande. Var de än går fram, var de slagit sig ned, aldrig har deras värld varit orörlig, aldrig har de lämnat världen omkring sig oberörd. Ett samhälle, med dess tusen trådar av påverkan och samverkan och omskapande, har alltid och överallt byggts av människor bland människor – ett ”Midgård”, en samhörig del av naturen. Och årets stora fest – där livets strid mot döden skall föras till seger – har hos alla jordens mänskliga samhällen på skiftande sätt formats till ett drama. Där har årets möda och arbete, bekymmer och glädje funnit uttryck i vad vi kallar konst: sång, dans, dikt, bildkonst, dramatisk framställningskonst. Allt blir dock en självfallen manifestation av människans skapande kraft, som i förbund med de eviga makterna håller jorden vid liv. Utan det samspelet skulle tillvaron bli fylld av förödelsens makter. – Samma bildskapande kraft i människornas inre har visat dem vad som kunde göras av gräs och träd, av sten och metall och av leret i krukomakarens hand. En stenxyxa, en vattenkruka likaväl som Egyptens pyramider eller en modern funkisbyggnad, en gång har de funnits som en bild i en människas inre, annars såg de inte ut just som de gör.

Den bildskapande kraften i en människas inre, den står bakom varje rörelse, ja utan den kunde vi bokstavligen inte röra hand eller fot. Den finns i vardagens arbete – när det bär oss och inte trycker oss. Den rör sig i varje initiativ och varje våg av lust och

lycka som går igenom oss, det är den som skapar samhörighet bland människor, verklig aktiv samhörighet. Ty den kan i ett ögonblick låta oss förnimma andra människors liv som vårt eget. Den är det enda vi har att lita till när vi inser att något på jorden måste ändras, den kan ge en tvingande känsla av att man inte får vara den inre bilden otrogen. Och dock denna allt genomträngande kraft för en oavslutlig strid för sitt liv, utsatt som den är för ett kvävande tryck. Det vi kallar system eller helt enkelt vanor – framvuxna direkt ur våra inre bilder för att de i praktiken skall kunna förverkligas – som en stelrande skorpa lägger de sig över livets krafter. Och dock är de outhärliga.

Tro dock inte att skaparkraften så lätt ger upp. Det vi kallar kriser i människolivet – ödesdigra, ofta plågsamma uppbrott eller avgöranden, mår de inte alltid är av samma art som trotsåldern i barndomen. Förmågan att träda i kontakt med det förut okända, att se med egna ögon och handla därefter, den försöker bräcka den hårda skorpan, den reser sig i dödsångest och kämpar för sitt liv mot den massa av system, tradition, vana och rutin som hopats över den. Sådant kan hända upp genom alla år – in i ålderdomen. Alltid gäller det samma: skall den rädda livet, finns det krafter nog att sätta in i striden.

Det är möjligt att ungdomstiden är den mest ödesdigra krisen i vårt liv – jag vet det inte, men den är kanske mest märkbar. Då sker det ju ofta lika hastigt och häftigt som i barndomen, att man av ett inre tvång vänder sig bort: från självklara auktoriteter och givna förebilder och buttert och trotsigt går in i sin egen värld för att så småningom – kanske efter flera bittra år börja att se med egna ögon, se sina egna människor, se sina egna bilder av vad som kunde göras. I det samma sker ju en lika fantastisk utvidgning som i barndomen. Ur sin buttra ensamhet öppnar sig en ung människa för möten med livets rikedomar.

Ungdomens upplevelse av en människa – som går förbi? – av en sommar dag. eller en vårmorgon, av vad som gömmer i en dikts fyra rader eller i ett arbete som plötsligt kommer en att varken räkna, med dag eller natt, spänner upp strängar i sinnet som skall tona för beröring livet igenom. Och var gång en sträng tonar betyder det att livet vidgar sig, att något nytt kommer in, med glädje och smärta, som sedan aldrig kan försvinna. Därför utan bleve livet allt fattigare, allt snävare och torrare. De strängarna ger kanske stöten till nya kriser, till sådana förnyelser som betingar vårt liv.

Ofrånkomligt är det ju att just där i ungdomstiden måste den smärtsamma begränsningen ske, avskärandet av så många rika möjligheter som tycks ligga självklart nära – bara man fick ta ut sina krafter. Det vi kallar yrkesutbildning, slutmålet för den tåliga övningens linje, den betyder å ena sidan beredskap för den goda vardagen som är var morgon ny. Men den kan också te sig som att sakta men säkert bli inspärrad i ett litet mörkt hål i det färdiga och obevekliga samhällsmaskineriet. Där skall man sedan sitta för livet – i bästa fall med fina betyg, på ordinarie plats, med god pension i utsikt till sist. Sannerligen, det gäller att strängarna strängats upp och inte blivit förstämda, så att de kan ta upp kampen med den stängda cellens tystnad. Har de sin klang, sin mottaglighet för nya mötens vibrationer, kan inga murar utestänga livets rikedomar. Man kan aldrig vara säker för vad som kan ske.

Men hur tidigt börjar vi inte att göra världen trång för de unga, för de växande – ja långt före ungdomstiden pressas de av skolkurser, av examina, betyg och poäng in i våra smala mörka korridorer, där utsikten är skymd mot den rika världen utanför.

Om man kör bil på en rak väg, enkom tillrättalagd för bilkörning, så ser man ingenting vid sidan av vägen, där existerar helt enkelt ingenting – inget som lockar, inget som tar ens sinnen och

ens hjärta och som väcker längtan att stanna, att få kika dit in. Man har bara en enda tanke, att komma till vägens slut.

Så kör vi väl också nu i vårt historiska ögonblick fram. på en allt bättre tillrättalagd väg, där det blir allt svårare att märka om färden skär tvärs över livets gräns. Hur vore det annars, möjligt att de flesta överväganden och avgöranden i vår värld, i varje fall de största, är betingade av att man tänker i krig, i förödelse – utan att vi egentligen tänker därpå.

Vad skall vi göra? Hur skall vi komma ut från den autostrada där vi utan att riktigt märka det kör mot de öde landen på andra sidan livets gränser? – Det första, kanske det enda vi kunde göra är väl att försöka se. Det ligger en underlig kraft i att se klart, det har vi alla erfarit, men det går inte alltid lätt för sig. Det tog nära tjugu år för ett tankens underbarn som Albert Schweitzer att bryta igenom djungeln – för att använda hans eget uttryck – av sin egen och andra kulturers tänkande och teorier, innan han såg: att ingen mening med vårt liv kan finnas annat än i det allra närmaste och enklaste: att träda i kontakt med tillvaron omkring oss, med livet, med människorna, förnimma deras liv som vårt eget.

Till sist ville jag få citera några ord av Vilhelm Grönbech, riktade till hans studenter. vid Köbenhavns universitet det sista året han föreläste där. Som en dyrbar gåva har jag fått dem av en av dessa studenter:

Hvis De rigtig fornam hvad De vil komme att betyda i den tid der kommer, da verden skal omvurderes, så vilde De ikke klage over den. Den evne til att forstå, den vil der snart, meget snart blive brug for.

LIVSGLÄDJE 1964

*Efter ett konceptfritt, bandupptaget föredrag vid
Fogelstadförbundets årsmöte i Mora, augusti 1963*

Det hände en gång på nyåret att en Fogelstad-förbundare nästan tog mig i kragen, eller i armen, och sade: Du skall någon gång säga vad du själv tycker, inte bara referera vad andra har sagt eller menat. Och jag svarade lättsinnigt: Ja, det kan jag väl göra – och jag tänkte visst på det här mötet.

Men det var inte så enkelt. För när jag letade efter vad jag själv tyckte och menade, efter några fasta punkter så att säga, så mötte jag alltid någon annan som tänkt och sagt det. Det hade slagit ned i mig – och därmed var det ju också mitt! Och jag började ana att om jag kanske på något tiotal punkter kunde leta fram minnet av sådana händelser, så är det troligtvis tusentalet gånger som jag inte kommer ihåg, men som är lika levande groende i mig som den gången jag händelsevis minns.

För att bara nämna ett enda namn, så förstår jag mer och mer att jag aldrig kan mäta eller genomskåda vad Vilhelm Grönbech betytt för mig. Men jag minns att då jag hörde honom tala första gången på Fogelstad så tänkte jag: A så bra, nu har jag fått stöd för mina kätterier. – M i n a kätterier – kan man tänka sig! Nu har jag i alla fall upptäckt att jag fick lov att leva tills jag blev 77 år gammal innan jag tyckte mig skymta vad det handlar om, det som Vilhelm Grönbech skrivit och talat, det som kan sammanfattas i dessa ord: L i v e t ä r i sig självt fullkomligt – som det står någonstans i hans väldiga produktion. Och jag lägger till, inte direkt citerat, men dock ganska ordagrant: Livet är outtömligt rikt, dess former är oändliga och livet söker sig alltid form.

Ja, detta och mycket mera steg fram för mig medan jag gick och funderade på uppdraget som jag fått.

Och nu måste jag börja från ett helt annat håll.

För ungefär trettio år sedan kom Albert Schweitzers bok *Mitt liv och tänkande* ut på svenska. Få böcker har jag alltigenom läst med sådan spänning. Dock är det en sak som jag minns på särskilt sätt, där står i något sammanhang: Egentligen har jag aldrig kunnat vara riktigt glad, det är för mycket lidande i världen. Då tänkte jag: Så skönt att Schweitzer har sagt det, så behöver jag heller inte vara riktigt glad. Och jag har också en ursäkt för att inte vilja resa så mycket i den här världen, där man så att säga färdas o v a n p å så mycket orättvisor och elände och lidande, vare sig man färdas i historien eller i nuet. Jag tycker väsentligt annorlunda nu, men i stort sett har Schweitzer varit mig en bundsförvant.

Men så, plötsligt i denna vår, vände jag mig om och såg – upptäckte hur mycket som lyser fram genom åren, ja hur det glittrar av rolighet och otrolighet mitt i allt som tycks ohjälpligt. – Vad är det? Var kommer det ifrån? Vad är det frågan om när man mitt i den här världen, där man knappast kan röra sig utan att trampa på det som gör alltför ont, innan man vet ordet av nästan kippar efter andan av glädje? Då slog detta plötsligt ned i mig: Det är ju själva livets glädje – det är livsglädjen! Det är en pust av det eviga livet, kunde man säga.

Den pusten kommer visst i samband med ett möte, kanske först och främst mötet med en människa, eller med människor. Men oräkneliga, ogenomskådliga är dock våra genomstrålande möten: att träffas av ett ord, uttalat i detta nu eller för tusende år sedan, möten med naturens under, med en dikt, en upplysning,

eller med ett arbete som jag ser k u n d e göras eller som just blivit fullgjort – eller strävar sig hårt fram mot att bli fullgjort.

Ja, i och med dessa möten får vi sannerligen känna på vad livsglädjen kan driva oss till. Mötet med en människa, det kan fortplantas genom de många åren som blir hur förändrande som helst. Det kan också utspelas i ett enda ögonblick på vägen, en enda punkt utan längd eller bredd, men dess verkningar kan aldrig genomskådas. Alltid svårigheter – det betyder mötet med en människa likaväl som mötet med något som måste göras. Jag blir glad och jag blir ledsen, jag blir ond och förargad och andra blir onda och förargade på mig, men det är livsglädjens välsignelse som bär och som håller. Och nu måste jag upprepa: Det avgörande händer innan jag vet ordet av. Det kan aldrig formuleras vad som skedde i det ögonblick när livsglädjen tog makten. Det kan heller aldrig förberedas på så sätt att jag sätter mig i sinnet att nu skall jag fånga kraften. Aldrig! Den överraskar mig bakifrån, så att säga.

Vi vet ju alla att det är svarta tider när livspusten inte förnimms. Den har dragit sig bort och lämnat allt i omöjligheternas våld. Det kan vara en kväll – och jag har lärt mig att ibland säga till mig själv: tro nu inte att det är så som du tycker nu, kanske är det på annat sätt i morgon. – Ja, i morgon råder ju detta fantastiska att solen går upp, och det tror vi på, även om vi sällan ser det eller tänker på det.

Det kan vara långa tider av natt; jag ger upp och känner bara min oduglighet, ser också odugligheten i människors sätt att handskas med varandra och med vår dyrbara jord. Men det märkliga är att mörkret kan sopa rent för den livspust som kommer. Vad som sker kan inte formuleras och det kan aldrig räknas någon till berömmelse. Det är som Paulus säger: Berömmelsen är utelyckt. Det är ett märkligt ord, det har klangen av ett lås som

slagit igen med självklar obeveklighet. Nej, det är lugnt med den saken, någon berömmelse för oss människor existerar inte. Därför kan vi fritt få glädja oss över vad som lyckas bra för oss själva och för våra medmänniskor!

Vi Fogelstadförbundare vill gärna stå mitt i livet. Många av Er, jag tror nog alla, står mycket mera än vad jag gör mitt i livets aktuella uppdrag och svårigheter. Och jag tänker att Ni måste skaka på huvudet inför detta som jag antytt, att man inte kan frammana händelser och skeenden. Ni måste säga: vart kom man utan att försöka, utan att tänka igenom, man måste ju grubbla tills man ser en utväg. – Ja, det är ofrånkomligt. Man måste hålla en tanke fast tills man ser, men i detta ögonblick är livsglädjen där – till skänks! – för att föra en, kanske dit man aldrig tänkt sig. ”Vad bitida du sökt och sent/ blir som på lek dig givet.”

Frågar man sig vad det är som sker i livsglädjens ögonblick, så måste svaret bli: På någon punkt blir tillvaron ny, blir nyskapelse, inte bara i vad som gäller mig själv utan i vidare bemärkelse. Jag tror att så har ”skapelsen” gått till, och går till. Vi må upptäcka hur mycket vi kan, vi kan säga att nu är det bara något år tills vi kan formulera hur livet uppstår. Men vart kommer vi med det, om vi också visste det aldrig så klart. Det väsentliga är ju att skapelsen fortgår i varje ögonblick av livsvägarna; dess förberedelse sker kanske bäst med mörkrets stora sopkvast, men skapelsen kommer i mötet med det jag inte såg eller kände förut.

När jag nyss nämnde våra möten med naturen, var det kanske någon med mig som mindes några kort förut citerade ord av Kerstin Hesselgren, nedtecknade på en skrivbordsalmanack. Det var under hennes hårda Genève-arbete i Nationernas Förbunds tjänst: Hon hade suttit på en bänk ute i det fria. Nu skriver hon något om hur hon kände sig fylld av ögonblickets frid och skönhet. Och så lägger hon till: Måtte det komma mitt arbete till godo under åren.

Alla har vi väl på något sätt varit med om sådana tidlösa ögonblick som vi känner hör ihop med vårt arbetes hjärtepunkt. Och vi har också ibland berörts direkt av det ögonblick i historien där vi just står. Vi har då måst se att vi lever i ett oerhört revolutionernas tidsögonblick. - Jag minns att Dag Hammarskjöld för några år tillbaka sade något om detta i sin rapport till Förenta nationerna, sade mycket allvarligt att vi står inför en absolut ny situation i världen, därför att jordens alla ny-frigjorda folk – var med sin egenart och sin historia – nu kommer att kräva sin plats i vår gemensamma historia. Det betyder kokande revolutionshärdar över hela jorden. Det gäller att förstå, menade han, vad detta innebär och att positivt erkänna vad vårt historiska ögonblick kräver av oss alla som folk och som individer.

Jag vill också påminna om vad den märklige världsförstående amerikanske sociologen Wright Mills säger i sin bok om Cuba (från 1960, som jag refererade på årsmötet 1961). Han låter cubanerna själva tala om hur de ser på sin egen situation i förhållande till världen omkring, särskilt till USA. Och så här talar alltså cubanerna: Vi har just upplevt ögonblicket av sanning i vår revolution. Den kommer att pressas av lögn och propaganda från olika håll. Vi som har genomfört den kommer att stå som en symbol för vad den innebär; måtte vi kunna hålla oss värdiga dess sanning.

Nu har jag förstått varför detta grep mig så starkt när jag läste det för ett par år sedan. Ögonblicket av sanning, det är livsglädjen som bryter fram när man märker att det lossnar, att det "lyckas", också något så övermänskligt svårt som en revolution, där man alltid har starka, väl befästade makter emot sig. Vilken väldig pust av livsglädje måste inte finnas i en revolution för att den skall bära.

Allt tydligare ser jag för mig tidens revolutioner som nyfödda

barn och oss kringstående, dvs oss "gamla folk" med våra revolutioner något eller några århundraden tillbaka i tiden, som jordemödrar vilka skulle vårda och hjälpa nyfödingarna. Men vad är och har varit vår närmaste reaktion? – Att misshandla dem, helst till döds, med svält och krig. Om de överlever kan vi sedan finna hur mycken anledning som helst att förakta dem som missfoster, också att frukta och hata. Låt oss minnas Wright Mills, nyligen död på sin post under en av sina outtröttliga resor i världen för att på ort och ställe höra sanningen tala. Och låt oss minnas Nansen på hans tiggarfärd genom Västerlandet för att hos levande människor finna genklang för sin övertygelse om vår plikt inför det svältande revolutionära Ryssland. Sådana människor har genomskådat mycket och de säger till oss: Låt oss se till att vi inte dödar vår egen eller andras livsglädje, också om den åstadkommer en revolution – i smått eller stort.

När jag nu vågat mig så långt, vågar jag mig ännu ett stycke – till något som jag grubblat på "hela mitt liv". Det är de fantastiska orden av Mästaren från Nasaret: Varen I fullkomliga såsom eder himmelska Fader är fullkomlig. – Vad är det för dårskap? Vad är meningen i detta? – Nu tycker jag att jag ser "meningen": att i sådana ögonblick då vi nås av livsglädjen, är det vår himmelska Faders fullkomlighet som når oss. Livet – i sig självt fullkomligt rör oss, utan att vi kan förfalska det, utan att vi någonsin kan komma på tanken att vi förtjänar det. Om det också springer fram bara som en glimt i mörkret, så har det sin obevekliga kraft och fordran. Mästarens ord har ju sitt märkliga sammanhang: " ... ty han låter sin sol uppgå över onda och goda och låter regna över rättfärdiga och orättfärdiga", solen, det härligaste av allt efter natten, liksom regnet över ökentorkan.

Det berättas ju om hela nätter då han var ensam i bön till Gud. Man kan undra över de nätterna – om han då såg för sig, samlad, all vränghet, egenrättfärdighet, obarmhärtighet, fördomsfullhet,

allt det som utestänger Guds rike. Men så mindes han en kvinna som kom ut på den dammiga heta vägen där han gick förbi, kom med en bägare vatten. Och när hon satte bägaren tillbaka i det torftiga huset, såg han att hon satte den på himmelrikets bord. Och den där fadern, som bara blev glad när den son han sörjt som förlorad kom hem igen, blev så besinningslöst glad att han utan vidare ställde till med en överdådig fest! – Det var säkert många som murrade, och den närmaste murrade värst. Men fadern sade bara: Han har ju kommit hem! Vi måste fröjda oss och vara glada.

Tänk, det står så i denna historia, som berättats från mun till mun kanske i ett par generationer innan den blev nedskriven: Vi måste fröjda oss och vara glada!

Nog kan man ana hur mörk den natten varit ur vilken solen bröt fram eller som övergick i morgon då regnet kom över öken-torkan – den morgon då Mästaren såg: Ja, men så gör ju människor innan de vet ordet av – därför att min Fader finns, en allt genomträngande kraft och makt, som skänker ofrånkomliga ögonblick av sanning, av fullkomlighet, av livsglädje.

DETTA OFATTLIGA...

Ur ett odaterat utkast till föredrag 1973

Det har ju hänt i vår upplysta tid, att man försökt räkna ut hur länge värmen – vår underbara, livgivande och outhärliga solvärme – ännu kan räcka för vår värld. Och de lärde har kommit till: cirka två miljarder år.

Nu har det också hänt att man fått sinne för den ”kosmiska strålningen” som finns i rymden, men som man inte vet något om.

Och vidare: vi har förstått till sist, att hela jordens inre är fyllt av en väldig nickeljärn-massa, som man dock ännu aldrig drömt om att bryta som malm – som alltså ännu icke kan utnyttjas, inte ens för krigsändamål.

Livet och strålningen

Och de radioaktiva energimassorna i stjärnorna kan vi inte på konstlad väg komma åt. Det är endast stjärnhettan, det vill säga de olika stjärnornas egna elektroner, som kan spränga varandra. Och dem kan vi – ännu – inte utnyttja.

Dock – det mest gripande kapitlet i tidens vetenskap är kanske det som heter ”Livet och strålningen”. Där talas det alltså om livet, det vill säga närmast om vår jord, om det underliga att mitt i universums glödande stjärnmassa finns vår jord. Den kan vi inte förneka, jorden där vi går och lever och rör oss.

Mellan mördande hetta och iskyla

Men denna jord, som vi ändå ser för våra ögon, är upphängd mellan så mördande ytterligheter på alla håll, att en vetenskapsman bara måste stå i stum förundran över hur vi kan överleva.

Här har vi, nämligen inne i vår egen jord, en radioaktiv explosionskraft som – om den tvingar sig fram i vulkaniska utbrott skulle spruta aska i sådana mängder över vår jord, att de ovillkorligen skulle hindra solstrålningen och därmed åstadkomma en iskyla, som ligger på den absoluta nollpunkten: 273 minusgrader.

Ja, vi är upphängda på en tråd i universum mellan tiotusentals, för att icke säga miljontals värmegrader och, ifall de utestängs, den absoluta kylan. Och det är inom – knappa – 50 Celsiusgrader som människan lever, svävande mellan dessa ytterligheter. Om vi nu började spränga sönder vår egen kropps molekyler för att få svar på frågan: varifrån kommer det som är en människa? – så skulle vi inte få veta det. Vi vet bara något om det som är kol, väte och kväve. Men det hemlighetsfulla livet, som gör att vi är det vi är, med allt vad som ryms i att leva, det är oåtkomligt.

Genom ett levande hjärta

Jag kan inte låta bli att gå in i den tankegången, att kanhända är det här, i denna lilla mänskliga livsoas, som det finns den enorma energisamling, vilken kanske är hjärtpunkten i det hela, i Universum. Kanske är det så, att allt måste gå genom ett levande hjärta för att vi inte redan skulle vara i "den stora värmedöden". Vad är det för skillnad i betydelse om det vi gör – eller det som sker bland människor på vår jord – har passerat genom ett människohjärtas centralpunkt eller om det bara störtar sig ut i universum explosionsvis?

Det är den frågan man möter, när man står inför någon av våra institutioner, det må gälla en skolstyrelse, kommunen, socknen, staten, eller en enskild människa.

Det finns tydligen hos oss en dragning till att förlägga arbetet ute i periferin, det vill säga att göra allt som något slags specialister. Allt kan vi göra med skicklighet. Men det hela ligger i

finger topparna. Det är en stor skillnad mellan detta och det som har passerat vårt centrum, vår hjärtepunkt, där hela människans värme finns.

Är icke livet mer?

Skall det kunna bli en världsförändring, så måste det betyda bort från den väg där vi nu rusar fram mot allt större yttre centralisering, där allt livsvarmt mänskligt hjärteblod blir onödigt.

Skall en världsförändring ske, så kan den inte ske med mindre än att den frågan tränger sig fram: "Är inte livet mer?" Det gäller vördnad för detta liv, som håller sig levande i ett oerhört universum av förödande sprängkraft och lika förödande iskyla, det liv, som vi inte vet varifrån det har kommit. Vi vet bara att det finns här, som något vi aldrig kommer till botten med. Vi kan bara bli stannande och tänka ... ja, låt oss ta Per Hallströms ord:

Liv – du blixstens väg i rymden,
blott i dig är värmen till och ljuset,
blott i dig oändlig makt att ge.

Vid genomgång av en pappershög i mitt skrivrum på Lilla Ulfåsa fann jag ovanstående – odaterade – utkast till ett föredrag, och blev hågad att i någon mån bearbeta det. Om någon av vår tidnings läsare en gång hört denna artikels innehåll som föredrag, skulle jag gärna vilja få veta ungefär vid vilken tidpunkt föredraget hölls. Särskilt välkommet vore, ifall vår tidning finge mottaga upplysningar huruvida ovan omnämnda vetenskapliga meningar nu bör anses föråldrade.

12 januari 1973

Tankar från ett anteckningsblock

Fogelstadförbundet oktober 1974

En revolution på djupaste djup, ja ingenting mindre, ryms väl i det korta andra kapitlet i Markus-evangeliet. Men den revolutionen blir så enkel: Guds rike är nära, alldeles nära. Det som ni har väntat skulle komma med dunder och brak, förgörelse å ena sidan och upphöjelse å den andra, det är nu här. – Fatta ett nytt sinne, t r o på mitt glada budskap!

Och människor blir friska, rätar upp sig ur sjukdom och skam. Livet blir nytt. Lärjungar följer honom. De har "lämnat sina nät" eller tar sig ledigt från sin föraktade tjänst vid tullen. Och de firar glada måltider med honom.

Genom de korta berättelserna ljuder ett mäktigt: Jag säger dig, eller: Jag, Människosonen, är herre också över sabbaten. Och så börjar världshistorien att rulla upp sig. Ja – vi måste också ha med de sex första verserna i det tredje kapitlet hos Markus. Det gäller ju bara "en förvissnad hand." Men sannerligen skymtar stora och ödesdigra uppgörelser med de höga auktoriteterna, som tänkt över "det rätta", både dag och natt.

"Vilketdera är lovligt på sabbaten, att rädda någons liv eller att döda?" frågar Jesus. Men de tego. Då såg han sig omkring på dem med vrede, bedrövad över deras hjärtans förstockelse, och sade till den sjuke mannen: "Räck ut din hand." – Han räckte ut den och hans hand blev frisk igen.

Så kommer det korta tillägget: Då gick fariséerna bort och fattade strax, tillsammans med herodianerna, beslutet att förgöra honom.

En sak, tycks det mig, blir så överväldigande klar här – och vidare alltigenom: Jesus har i n g e n l ä r a. Vilken frihet och vilken stränghet. Allt, underverken lika väl som berättelserna, levande "bilder ur livet" i liknelsens form – allt säger oss detta: Det finns ett N u, som förvandlar allting – det självklara, det genomskådande, som bryter fram i samband med ett möte och tänder som en blix.

Det är Blake, som säger: "Det finns en ande inne i mig, men den utlöses utifrån. Vad som är först eller sist vet jag inte."

Jesus kallar det t r o – i alla dess växlande uttryck. Han märker särskilt hur det möter i lika mån hos en främmande och okunnig, hos en "kananeisk kvinna", hos en romersk officer, eller – hos barn!

Om vi skulle försöka ta oss en blick ut över världen, så långt "vårt dumma förstånd" räcker: till de mäktiga världsreligionerna lika väl som till de så kallade primitiva religionerna, ofta så djupt förbundna med tillvaron – ingenstans kan man väl skymta en så barock tanke, som att e t t b a r n ! skulle ha något att säga oss vuxna, oss erfarna och förståndiga människor. Det kan bara den tänka, som såg att det självklara är det enda som håller, därför att det gör livet nytt.

Jesus har säkerligen många gånger fäst sig vid ett sådant allvarligt, forskande barnansikte, som plötsligt genomstrålas av ett leende, till och med ett skratt, som oemotståndligt gör allting nytt.

Det är underligt: bönen Fader vår, som i den kristna världen läses nästan som man menar att tibetanerna rullar sina bönekvarnar, den kan plötsligt väcka en undran om vi, kristenhetens människor, någonsin hört vad vi själva läser. Bönen går ju till vår Fader, som är i himmelen. – Men omedelbart flyttar Han ner bland oss på jorden, med himlen som självklar utgångspunkt: ”Ske din vilja, så som i himmelen så ock på jorden.” Och på jorden förblir vi, i behov av vårt dagliga bröd, och av förlåtelsens under.

Ovanstående är hämtat från utkast till anförande vid ett årsmöte i Fogelstadförbundet under senare år.

Honorine Hermelin, teckning i kol- och färgkrita av Siri Derkert

